

Jelka Škerjanc (2006)

INDIVIDUALNO NAČRTOVANJE Z UDEJANJANJEM CILJEV

Ljubljana: Center RS za poklicno izobraževanje. 96 strani.
ISBN 961-6246-39-9

Knjiga je rezultat večletnih prizadevanj avtorice, mag. Jelke Škerjanc, da v praktičnem in teoretskem smislu sproži odločilen premik v smeri krepitve moči tistih, ki jo v socialnem delu najbolj potrebujejo. In kdo je najbolj nemočen? Odgovor, ki je podan že v podnaslovu knjige – *Pomen uporabniškega vpliva pri zagotavljanju socialno-varstvene storitve* – nikakor ni samoumeven. Tako v socialnem delu kot v družboslovju nasploh je samoumevno le to, da ni nič samoumevno. Da niso nemočni niti zakonodajalci niti načrtovalci niti izvajalci socialnih storitev, ampak predvsem uporabniki, je spoznanje, ki se le s težavo uveljavlja. Ta poudarek ostaja popolnoma marginaliziran v politični sferi (vladni ukrepi, zakonodaja, resolucije), v množičnih medijih in še vedno tudi v strokovnem tisku (raziskave, članki, knjige).

To sicer ne pomeni, da problematiziranje vlog, v katerih se znajdejo uporabniki, ni navzoče na omenjenih področjih. Marginaliziranost pomeni, da so vsi drugi poudarki v zvezi s socialnim področjem številnejši, deležni večje pozornosti, da so pogostejši predmet raziskav, financ, polemik, objav, ukrepov in bilanc. Zato tudi v strokovnih in znanstvenih krogih velja enako kot na področju politike ali javnega mnenja: tista vprašanja, ki so deležna večje pozornosti, se zdijo bolj legitimna od onih, ki ostajajo na obrobju javnega, političnega, strokovnega ali znanstvenega interesa. Legitimnosti problemov ne določa njihova aktualnost ali akutnost, ampak družbena pozornost, ki so je deležni.

Ker na to večkrat pozabljamo, si privoščimo kratko digresijo. Spomnil bi na vprašanje revščine, pri katerem gre v jedru za povsem enak problem temu, ki ga obravnava Jelka Škerjanc v svoji knjigi – kako problematizirati nemoč marginaliziranih, ko njihov osnovni problem izhaja iz obrobnosti, manjšinskosti in nevidnosti.

Problem revščine ni v pomanjkanju sredstev za preživetje, ampak v pomanjkanju družbene pozornosti. Ne pozabimo, da je milijone let potekajoča evolucija socialnih (z)družb prav v zadnjega pol stoletja prišla do stopnje, ko je socialna neenakost eskalirala v ekstreme, ki jih ni bilo nikoli prej – čeprav so se prav v istem času najbolj razvile tako naravoslovne znanosti in tehnologija kot tudi družboslovje in demokracija.

Kaj naj si mislimo ob podatku, da ima 84 najbogatejših ljudi na svetu več premoženja kot pa ga ima npr. 1,2 milijarde Kitajcev skupaj? Recimo, da bi želeli vsem ljudem na planetu Zemlja zagotoviti temeljne življenjske dobrine: osnovno izobrazbo, osnovno zdravstveno varstvo, osnovno prehrano, vodo in sanitarije, koliko bi to stalo? Okrog 40 milijard ameriških dolarjev na leto, ta znesek pa pomeni le tiste štiri odstotke svetovnega bogastva, ki je v lastništvu peščice 225 najpremožnejših ljudi na našem planetu.

A če se nam revščina zdi strašljiva in nerešljiva v svetovnem merilu, zakaj bi bila neodpravljava tudi znotraj najbogatejših držav? Zakaj se zdi samoumevno, da imamo tudi v bogatih družbah revščino, če pa je v teh družbah (kamor sodi tudi Slovenija) dovolj materialnih dobrin, da bi lahko revščino ukinitili (vsaj) v njeni absolutni obliki? Navsezadnje, če smo lahko izkoreninili črne koze in kugo, zakaj ne bi tudi revščine? Seveda, manjka politične volje. Pa vseeno, zakaj je manjka, kako je mogoče, da se politični akterji ne morejo vsaj na tej točki dovolj poenotiti, da bi z uporabo vsemogočnega orodja, države, spravili vprašanje siromašenja z dnevnega reda?

Kajti po drugi strani velja, da prav v najrazvitejših državah obstaja čvrst nacionalni konsenz o najpomembnejših osnovnih dobrinah, ki so nepogrešljive za človekovo življenje. Ta konsenz so celo izmerili. Ko so leta 1980 v Veliki Britaniji anketirali ljudi o tem, kaj naj vsebuje minimalni življenjski standard (ne zgolj v smislu preživetja), so jim ponudili v rangiranje 35 osnovnih dobrin, med njimi tudi takšne, kot so pralni stroj, avto in npr. zavojček cigaret za dva dni. S tega seznama 35 najnujnejših dobrin je bilo najpogosteje izbranih pet:

- ogrevanje,
- stranišče (ki se ne deli s sosedi),
- nevlažno bivališče,

- kopalna kad (ki se ne deli s sosedi),
- postelja za vsakega.

Naštete dobrine je kot prioriteto izbralo od 96 do 97 % prebivalstva. To pomeni, da gre tako rekoč za absolutni nacionalni konsenz, kakršnega je v razvitih demokracijah nemogoče doseči pri vseh drugih vprašanjih. To je podatek, s katerim lahko državna oblast v celoti legitimira ukrepe za odpravo (absolutne) revščine – če hoče – saj nobena razvitejša država ni tako revna, da tega ne bi zmogla.

Kljub temu se vsa Evropa ukvarja z nasprotnim vprašanjem, kako reducirati socialno državo, da bi izboljšali ekonomijo. Celo med akterji na politični levici ne najdemo nobenega, ki bi odpravo revščine rangiral višje od ekonomskih reform, višje od »prilaganja« standardov socialne države navzdol ali npr. višje od stroškov oboroževanja. Kot da bi veljala nekakšna obratno sorazmerna »zakonitost« med deležem revnega prebivalstva in socialno politiko: manjši ko je odstotek revnih, večja je družbena ignoranca do njihovih problemov. Zakaj je tudi v najbogatejših družbah, evropski, slovenski, ameriški, omenjena zakonitost tako zelo toga? Kajti logično bi pričakovali, da bo drugače, saj bi prav takrat, ko se delež absolutne revščine zmanjša in ustali na nekaj odstotkih, odpravljanje takšne revščine lahko pomenilo izjemen civilizacijski projekt nacionalnih politik, ki bi bil upravičen, odmeven in v bogatih družbah ne le izvedljiv, ampak tudi kratkoročen.

Problem je v tem, ker legitimnost političnih akterjev ni vezana le na volilne izide na vsaka štiri leta, ampak se tako rekoč vsak dan »plebiscitarno« preverja z javnim mnenjem. Ker tega predstavljajo predvsem mediji in strokovna javnost, se s tem krepi samoumevnost, da je legitimnost isto kot slišnost. Kdor je torej premajhen, da bi bil viden in slišen, je tudi nepomemben, da bi se z njegovimi problemi ukvarjala politika.

Kaj pa stroka? Tudi tu je podobno. Znotraj vseh najrazvitejših znanstvenih ved kot tudi znotraj vseh preprostejših poklicnih skupin velja, da so njihova ekspertna vprašanja podrejena enaki logiki: ena vprašanja veljajo za osrednja, druga za obrobna. Merilo razlikovanja med prvimi in drugimi ni radovednost ali vedoželjnost – to je deklarirano merilo znanosti. Merilo tudi ni družbena problematičnost, okrog katerega se naj bi profilirale družboslovne vede. O centralnosti in marginalnosti ekspertnih

problemov (torej tistih, s katerimi se ukvarjajo pripadniki poklicnih skupin) odloča količina finančne, institucionalne in kadrovske pozornosti. Vprašanja, ki so teh dobrin deležna v večji meri, postanejo profesionalno zanimivejša od onih, ki se jim namenja manj dobrin ali nič. To vzročnost še vedno pojasnjujemo z značilno razsvetljesko iluzijo, da je tako zato, ker so pač nekateri problemi manj pomembni, manj zanimivi ali celo izmišljeni in so *zato* deležni manj denarne, kadrovske in druge profesionalne pozornosti. Pozabljam, da je prav nasprotno: da osrednja vprašanja postanejo takšna zato, ker jim namenimo največ pozornosti in zato vsa druga postanejo manj pomembna, nekatera pa nepomembna. Distribucija družbeno pomembnih dobrin k enim vprašanjem namesto k drugim pa je tudi znotraj ekspertnih krogov stvar interesov in ne nekih »objektivnosti«, ki bi bile izvzete iz razmerij moči.

V naši stroki je še vedno podcenjen poudarek, da je možno krepitev strokovnega vpliva profesionalk in profesionalcev v socialnem delu izvajati prav z njegovo (samo)omejitvijo z reguliranjem postopkov v ustanovah in storitvah. Pritožbeni in kontrolni mehanizmi v institucijah socialnega varstva so eden od najpomembnejših instrumentov za krepitev strokovnega ugleda, ne pa ukrep za zmanjševanje ugleda. Enako velja tudi znotraj posameznega procesa strokovne storitve, v katerem sta uporabnik in izvajalec v razmerju *face to face*. Če neenakost moči med njima ignoriramo, jo potenciramo, s tem pa zmanjšujemo možnosti za uspeh. Po navadi se neenakost moči med strokovnjaki in uporabniki reducira zgolj na etični vidik, z vrednotami pa vemo, kako je, odvisne so predvsem od posameznika in okoliščin, v katerih jih interpretiramo.

Poskusi, da bi poklicne vrednote naše stroke (kodificirane s kodeksom socialnega dela) institucionalno vzdrževali na trajnejši način, doslej niso bili uspešni. Zato smo še vedno v zadregi, kako naprej: ali čakati na povečanje odpora uporabnikov, ki bodo prek svojih združenj in s pritiskom na celotno javnost preusmerili moč profesionalcev v svojo korist – morda bodo spremembe prišle s politične strani, ki odloča o zakonodajni in izvršni regulaciji (prek ministrstva) – ali pa bo stroka sama razvila ustrezne postopke samokontrole. Torej smo pred dilemo, ali naj moč za odločilni premik v smeri večjega nadzora nad našim delom prihaja predvsem od zunaj (pritisk

civilne družbe, politike) ali predvsem od znotraj, od same stroke. Obe poti sta legitimni in vodita v isto smer, vendar je način samoorganizacije učinkovitejši zaradi manjših stroškov.

Individualno načrtovanje z udejanjanjem ciljev, je, kot pove že naslov publikacije, priročnik v izvornem pomenu besede. Ne govori le o tem, kako nekaj narediti, ampak tudi, zakaj. Je knjiga, ki jo je dobro imeti pri roki, ko delamo z ljudmi pri strokovnem ali pa laičnem (nepoklicnem) zagotavljanju storitev. Osnovno izhodišče priročnika je, da je tisto, na kar sem opozoril v prejšnjih odstavkih, premalo. Ni dovolj zavedanje, da vprašanja družbenih margin ostajajo neproblematizirana predvsem zato, ker niso deležna pozornosti, ne pa zato, ker bi bila nepomembna. Ni dovolj zavedanje, da moramo profesionalci znotraj svojih strok in ustanov razvijati mehanizme za kontrolo lastne moči. Tudi ni dovolj čakati zgolj na pogum in samoorganizacijo civilne družbe (npr. uporabnikov). Kajti nekaj, kar je koristno ali celo nujno, še ni zadostno.

Osnovno izhodišče Jelke Škerjanc je v tem, da v resnici nekaterih – življenjsko pomembnih – strokovnih storitev sploh *ne moremo* uresničiti brez aktivne vloge tistih, ki so jim namenjene. Kakovost življenja, koncepti in pojmi, zagotavljanje vpliva uporabnikov, individualno načrtovanje storitev, uresničevanje ciljev, individualno načrtovanje za sistemsko delovanje – to so ključni poudarki sedmih poglavij, ki si pregledno, zjedreno in didaktično vzorno sledijo od splošnejših, začetnih h konkretnim, končnim vsebinam publikacije.

A navidezna lahkotnost strokovne tematike nas naj ne zapelje. Zaradi avtoričinega spretnega sloga pisanja je vsebina razumljiva tudi brez predznanja – delovanje pa ne.

Srečo Dragoš